

Field : Islamic Sciences

Type : Review Article

Received: 19.03.2016 - *Accepted*: 15.07.2016

Şeyh Muhammed Sadık Muhammed Yusuf ve Kur'an İlimleri

Yunus ABDURAHİMOĞLU¹, Asife ÜNAL²

¹ Yrd. Doç. Dr., Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, Bartın, TÜRKİYE

E-posta: yunusa@bartin.edu.tr

² Doç. Dr., Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, Bartın, TÜRKİYE

E-posta: asifeunal@gmail.com

Özet

Şeyh Muhammed Sadık Muhammed Yusuf, 15 Nisan 1952'de, Özbekistan'ın Andican şehrinde doğmuştur. İlk dini bilgilerini babasından alan Muhammed Sadık, Sovyet Orta Mektebinde ve Buhara'daki Mir Arab Medresesinde okuduktan sonra girdiği Taşkent İmam Buhari Yüksek İslam Enstitüsü'nden 1975 senesinde mezun olmuştur. 1976'da Libya Devlet İslâm Üniversitesine kabul edilmiş ve 1980'de başarıyla tamamlamıştır. Muhammed Sadık, ülkesine döndükten sonra Sovyetler döneminde Orta Asya ve Kazakistan Müslümanlar İdaresi Müftüsü, Taşkent İmam Buhari Yüksek İslam Enstitüsü Müdürü ve Özbekistan'ın bağımsızlığı sonrası ilk Müftüsü (Diyanet İşleri Başkanı) olma gibi önemli görevler ifa etmiştir. 10 Mart 2015'te Taşkent'te 63 yaşında vefat etmiştir.

Şeyh Muhammed Sadık Muhammed Yusuf, Tefsir ve Hadis ilimleri başta olmak üzere Temel İslam Bilimleri alanında yirmiden fazla müstakil eser telif etmiştir. Bu eserlerinden biri 2013 yılında neşredilen "Kur'an İlimleri" adlı kitabıdır. Bu kitap Sovyetlerin son dönemlerinde Kur'an İlimlerinin durumunu tasvir etmektedir. Yazar o dönemlerde Orta Asya'da lisans eğitimi veren tek dinî kurum olan Taşkent İmam Buhari Yüksek İslâm Enstitüsünün programına "Miras İlmî", "Mustalahu'l- Hadis", "Ahkâm Ayetlerin Tefsiri" ve "Ulumi Kur'an" derslerini nasıl yerleştirdiği konusunda bilgi vermektedir. Yazarın bu eserindeki üslubu ve konuları tasnifi de önem arz etmektedir.

Bu tebliğde Şeyh Muhammed Sadık Muhammed Yusuf, hayatı ve eserleri tanıtılacak; özellikle Kur'an İlimleri kitabı üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Şeyh Muhammed Sadık Muhammed Yusuf, Kur'an İlimleri, Tefsir

Sheikh Muhammed Sadik Muhammed Yusuf and Sciences of Koran

Abstract

Sheikh Muhammed Sadik Muhammed Yusuf has been born on April 15, 1952, in the Andican city of Uzbekistan. Muhammed Sadik who has learned his first religious information from his father, after he has been educated in Soviet Middle School and Mir Arab Madrasah in Bukhara, he has been graduated from Tashkent Imam Bukhari High Science Institute in 1975. In 1976, he has been accepted to Libya National Islamic University and finished successfully in 1980. Muhammed Sadik has returned to his country and during Soviets period he has performed such important duties like the Director Administration of Muslims of Central Asia and Kazakhstan, the Director of the High Islamic Institute in Tashkent Imam Bukhari and the first Mufti (The Director of Religious Affairs) after the independence of Uzbekistan. He passed away on March 10, 2015, in Tashkent, at the age of 63.

Sheikh Muhammed Sadik Muhammed Yusuf has compiled more than twenty self-contained works in the field of Basic Islamic Sciences, particularly Tafsir and Hadith sciences. One of his works beyond these is the “Koran Sciences” book which published in 2013. This book describes the situation of Koran Sciences in the late periods of Soviets. The author informs about how he placed the classes of “Heritage Science”, “Mustalahu’l- Hadis”, “Commentary of Judgment Verses” and “Ulumi Koran” to the program of Tashkent Imam Bukhari High Science Institute which has been the only institute providing undergraduate education in Middle East at those times. And also the author’s wording and dissection of the subjects in this work have importance.

In this communique, Sheikh Muhammed Sadik Muhammed Yusuf will be introduced with his life and works, especially the Koran Sciences book will be layed emphasis on.

Keywords: Sheikh Muhammed Sadik Muhammed Yusuf, Koran Sciences, Commentary

1. Şeyh Muhammed Sadık Muhammed Yusuf'un Hayatı

Şeyh Muhammed Sadık Muhammed Yusuf, 15 Nisan 1952'de, Özbekistan'ın Andican şehrinde doğmuştur. İlk dini bilgilerini babasından alan Muhammed Sadık, Sovyet Orta Mektebinde ve Buhara'daki Mir Arab Medresesinde okuduktan sonra girdiği Taşkent İmam Buhari Yüksek İslam Enstitüsü'nden 1975 senesinde mezun olmuştur. 1976'da Libya Devlet İslâm Üniversitesine kabul edilmiş ve 1980'de başarıyla tamamlamıştır. Muhammed Sadık, ülkesine döndükten sonra Sovyetler döneminde Orta Asya ve Kazakistan Müslümanlar İdaresi Müftüsü, Taşkent İmam Buhari Yüksek İslam Enstitüsü Müdürü ve Özbekistan'ın bağımsızlığı sonrası ilk Müftüsü (Diyanet İşleri Başkanı) olma gibi önemli görevler ifa etmiştir. 10 Mart 2015'te Taşkent'te 63 yaşında vefat etmiştir.

Şeyh Muhammed Sadık Muhammed Yusuf, Tefsir ve Hadis ilimleri başta olmak üzere Temel İslam Bilimleri alanında yirmiden fazla müstakil eser telif etmiştir. Bu eserlerinden biri 2013 yılında neşredilen "Kur'an İlimleri" adlı kitabıdır. Bu kitap Sovyetlerin son dönemlerinde Kur'an İlimlerinin durumunu tasvir etmektedir. Yazar o dönemlerde Orta Asya'da lisans eğitimi veren tek dinî kurum olan Taşkent İmam Buhari Yüksek İslâm Enstitüsünün programına "Miras İlmi", "Mustalahu'l- Hadis", "Ahkâm Ayetlerin Tefsiri" ve "Ulumi Kur'an" derslerini nasıl yerleştirdiği konusunda bilgi vermektedir. Yazarın bu eserindeki üslubu ve konuları tasnifi de önem arz etmektedir.

Şeyh Muhammed Sadık Muhammed Yusuf, 15 Nisan 1952'de, Özbekistan'ın Andican ili, Asaka ilçesi, Niyozbotır köyünde doğdu. Babasının adı Muhammed Yusuf Boyböta oğlu, annesinin adı ise Sobirahon Tilakberdi kızıdır (Amin 2016:10-11). Şeyh Muhammed Sadık Muhammed Yusuf'un ilk hocası babası oldu. Temel dini bilgiler, Sarf ve Nahiv ilmini babasından tahsil etti. Muhammed Sadık, Buloğboşı ilçesindeki Orta Mektebi 1969 yılında tamamladı. 1970 senesinde de yedi yıllık eğitim programı uygulayan Buhara'daki Mir Arab Medresesinin beşinci sınıfından itibaren okumaya hak kazandı. Medresede üç yıl okuduktan sonra 1974'te mezun oldu (Amin 2016:40-44). Aynı yıl Taşkent İmam Buhari Yüksek İslam Enstitüsü'nün sınavına giren Muhammed Sadık doğrudan üçüncü sınıfa kabul edildi. İki yıl sonra 1976'da bu okulu üstün başarıyla tamamladı.

Şeyh Muhammed Sadık Arap ve Rus dillerini çok iyi bilir, bu dilleri hatasız konuşur ve yazardı. Ayrıca hangi dilde konuşursa konuşsun, o dili bozmadan özgün ve belîğ bir şekilde kullanma yeteneğine sahipti (Amin 2016:54).

1976'da Yüksek İslâm Enstitüsü'nü bitirdikten sonra Orta Asya ve Kazakistan Müslümanlar İdaresinin yönlendirmesi ile Libya Devlet İslâm Üniversitesi'ne kabul edildi. Talebelik yıllarında her gün yaklaşık 100 sayfa kitap okuma alışkanlığı kazandı ve başarılı bir öğrenci oldu. 1980'de Libya Devlet İslâm Üniversitesini de üstün başarıyla tamamladı ve Üniversite tarafından maddi olarak ödüllendirildi.

Şeyh Muhammed Sadık Muhammed Yusuf, ülkesine döndükten sonra 1981-1984'de İmam Buhari Yüksek İslam Enstitüsü'nde hocalık, müdür yardımcılığı ve müdürlük yaptı. Ayrıca 1981- 1989 arası Tefsir, Hadis, Kur'an İlimleri, Fıkıh ve Akaid konularında ders verdi. 06.02.1989 tarihinde Orta Asya ve Kazakistan Müslümanlar İdaresi Müftüsü olarak göreve başladı ve Aralık 1989'da da SSCB Halk Temsilciler Meclisi'ne milletvekili seçildi. Mecliste SSCB hükümetinden Müslümanların pek çok haklarını talep etti ve binlerce mescit ve medresenin açılmasında büyük gayret sarf etti. SSCB sınırları içerisindeki Müslümanların temel arzularından biri olan Hac ziyaretinin açılmasına vesile oldu. Özbekistan'ın bağımsızlığı sonrası da ilk Müftü (Diyanet İşleri Başkanı) oldu.

Şeyh Muhammed Sadık Muhammed Yusuf İmam Buhari Yüksek İslam Enstitüsünde hocalık yaptığı yıllarda yüzlerce talebe yetiştirdi. Talebeleri arasında Kuzey Kafkasya Müslümanları Koordinasyon Merkezi Başkanı İsmail Berdiyev ve Rusya Müftüler Konseyi Başkanı Ravil Gaynuddin de bulunmaktadır.

Ömrünü İslam'a, Kur'an'a, Sünnete ve İlme adayan Şeyh Muhammed Sadık Muhammed Yusuf 10 Mart 2015'te Taşkent'te 63 yaşında vefat etti (Amin 2016:179; Olcott 2007: 6-14).

2. Şeyh Muhammed Sadık Muhammed Yusuf'un Başlıca Eserleri

Şeyh Muhammed Sadık Muhammed Yusuf'un Tefsir, Hadis, Akaid, Tasavvuf, Fıkıh ve diğer konularda Özbek ve Rus dillerinde yazdığı yüze yakın eseri vardır. Günümüzde Özbekistan'da en çok onun eserleri yayınlanmaktadır. Sebebi ise onun yazmaya daha çok zaman ayırması, yazdığı eserlerin okuyucu tarafından rağbet görmesi ve okunması olarak ifade edilmektedir. Ayrıca bu eserler Özbekistan'da Hilal-Neşr Neşriyat ve Şark Neşriyat tarafından yayınlanmaktadır (<http://islom.uz/content/view/4194/149/>).

Şeyh Muhammed Sadık Muhammed Yusuf'un Temel İslam Bilimlerine ait eserlerinden bazılarını yazdığı, tercüme ettiği, tercüme ve şerh ettiği eserler olmak üzere üç grupta tasnif etmeye çalışacağız.

Yazdığı Eserler:

- Tefsir-i Hilal, Şark Neşriyat, 6 cilt, Taşkent 2012.
- Kur'an- 1 Kerim ve Özbek Dilindeki Manâları Tercümesi, Hilal-Neşr Neşriyat Taşkent 2013.
- Kur'an İlimleri, Hilal-Neşr Neşriyat, Taşkent 2013.
- Zikir Ehline Sorun, Şark Neşriyat, 4 cilt, Taşkent 2011.
- Ameller Niyete Bağlıdır, Hilal-Neşr Neşriyat, Taşkent 2015.
- İman, Şark Neşriyat, Taşkent 2010.
- İman İslam Kur'an, Hilal-Neşr Neşriyat, Taşkent 2013 (Rusça).
- Mustalahu'l- Hadis, Şark Neşriyat, Taşkent 2011.
- Akaid İlmi ve Ona Bağlı Meseleler, Neşriyat, Taşkent 2011.
- Sünni Akideler, Şark Neşriyat, Taşkent 2008.
- Resulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem" Şark Neşriyat, Taşkent 2011.
- Tasavvuf Hakkında Tasavvur, Şark Neşriyat, Taşkent 2010.
- Ruhi Terbiye, Hilal-Neşr Neşriyat, 3 cilt, Taşkent 2014.
- Usulu'l- Fıkıh, Şark Neşriyat, Taşkent 2010.

Tercüme Ettiği Eserler:

- Akidetu't-Tahaviye Şerhinin Telhisi, (Muhammed Enver Bedehşani, *Şerhu Akidetu't-Tahaviyye*), Hilal-Neşr Neşriyat, Taşkent 2014.
- Altın Silsile, (*Kütübü't-Tis'a*), Hilal-Neşr Neşriyat, 4 cilt, Taşkent 2014.

Tercüme ve Şerh Ettiği Eserler:

- Hadis ve Hayat, (Şeyh Mansur Ali Nasir, *et- Tâc el- Camiu lil- Usûl fî Ehadisi'r- Resûl*), Hilal-Neşr Neşriyat, 37 cilt, Taşkent 2013.
- Kifaye, (Ubeydullah ibn Mes'ûd, *Muhtasar-ı Vikaye*), Şark Neşriyat, 3 cilt, Taşkent 2008.
- Yararlı Hikmetler ve Şerhi, (İbn Ataullah el- İskenderi, *Hikemu'l- Ataiyye*), Hilal-Neşr Neşriyat, 5 cilt, Taşkent 2014.
- Edepler Hazinesi, (İmam Buhârî, *el- Edeb el- Mufred*), Şark Neşriyat, 4 cilt, Taşkent 2008.

(https://uz.wikipedia.org/wiki/Shayx_Muhammad_Sodiq_Muhammad_Yusuf_kitoblari_ro'yx_ati).

Şunu da belirtmek gerekir ki Şeyh Muhammed Sadık Muhammed Yusuf'un eserleri sadece Özbekistan'da değil, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Tacikistan ve Rusya Federasyonu'nda da Müslümanlar arasında bilinmekte ve okunmaktadır. Türkiye'de de müellifin "İslam'da İnsan Hakları" adlı eseri üzerine Seyfettin Erşahin tarafından bir çalışma yapılmıştır (Erşahin 2001:14/2/337-343).

3. Kur'an İlimleri

Ulûmü'l- Kur'an, Kur'an-ı Kerim ile ilgili ilimler ve bu ilimlere dair yazılan eserlerin ortak adıdır. Kur'an'ın nüzülü, tertibi, toplanması, yazılması, kıratı, tefsiri, icazı, nasih ve mensuhu, dil, üslup ve belagati gibi konular Kur'an ilimleri çerçevesinde zikredilmektedir (Birişik, 42: 132).

Şeyh Muhammed Sadık yurt dışında eğitim aldığı esnada tanıştığı Ulûmü'l- Kur'an / Kur'an İlimleri'nden etkilendiğini, bu ilme ayrı bir ilgi duyduğunu dile getirmektedir. Gerekçe olarak da Mir Arab Medresesi'nde ve Taşkent İmam Buhari Yüksek İslam Enstitüsü'nde okuduğu yıllarda bu ilimden haberdar olmadığını, hocalarının dahi genel bilgi mahiyetinde Kur'an İlimlerinden bahsetmediklerini belirtmektedir. Ayrıca bu hususun o dönemin siyasi durumundan kaynaklandığını, dolayısıyla hocalarının da bu ilmin varlığından haberdar olmadıklarını ifade etmektedir (Muhammed Yusuf 2013:3). Yurda dönerek Taşkent İmam Buhari Yüksek İslam Enstitüsü'nde çalışmaya başladığı zaman ise Enstitü'nün eğitim programına "Ulûmü'l- Kur'an"ın ders olarak eklenmesinde ve okutulmasında sorumluluğu bizzat kendisinin üstlendiğini vurgulamaktadır. Onun bu ilme duyduğu ilgi kendi ana dilinde "Kur'an İlimleri" adında bir eser kaleme alma niyetine dönüşmüştür. Şeyh Muhammed Sadık "Hadis ve Hayat" adlı eserinin otuzuncu cildi olan "Kur'an Faziletleri" kitabında bu niyetini kısmen gerçekleştirdiğini beyan etmektedir. Sonrasında ise okuyuculardan gelen talep üzerine müstakil bir "Kur'an İlimleri" kitabı yazmaya azmettiğini ve mevcut kaynaklardan istifade ederek mezkûr eseri telif ettiğini belirtmektedir (Muhammed Yusuf 2013: 5-6).

Şeyh Muhammed Sadık Muhammed Yusuf'un "Kur'an İlimleri" adlı eseri dört bölümden oluşmaktadır. Kitabın birinci bölümü "Ulûmü'l- Kur'an" ın tarifî, önemi ve tarihi konusyla

başlamaktadır. Müellif bu başlık altında “ilim” kelimesinin sözlük ve terim anlamlarını zikrettikten sonra, İbrahim Abdullah Rufeydâ'nın “Ulûmü'l- Kur'an” tarifine yer vermektedir. İbrahim Abdullah Rufeydâ'ya göre Ulûmü'l- Kur'an: “Kur'an-ı Kerim'e bağlı olan veya ondan istinbat edilen ya da onu anlamaya yardımcı olan tüm ilimlerdir.” Ayrıca Muhammed Sadık Muhammed Yusuf Kur'an İlimlerinin konusunu genel olarak şu şekilde sıralamaktadır:

- Kur'an-ı Kerim'in Tarihi
- Ayetlerin Nazil Olma Sebepleri
- Kur'an-ı Kerim'in Cem Edilişi
- Kur'an-ı Kerim'in Tertibi
- Kur'an-ı Kerim'in Kıraatı
- Kur'an-ı Kerim'in Resmi Hattı
- Kur'an-ı Kerim Ayetlerinin Sayısı
- Kur'an-ı Kerim'in İ'cazı
- Kur'an-ı Kerim'in Mühkem ve Müteşabihi
- Kur'an-ı Kerim'in Nasih ve Mensuhu
- Kur'an-ı Kerim'in Tefsiri ve diğerleri (Muhammed Yusuf 2013: 8-9).

Şeyh Muhammed Sadık Muhammed Yusuf “Ulûmü'l- Kur'an”ın tarihi konusunda kronolojik sırası ile olaylardan ve bu konuda yazılmış eser ve müelliflerinden bahsetmektedir. Kitabını da Dr. Fazl Hasan Abbas'ın “İtkânu'l- Burhân fî Ulûmi'l- Kur'ân” [الدكتور فضل حسن عباس "اتقان"] [البرهان في علوم القرآن] adlı eserini esas alarak telif ettiğini belirtmektedir (Muhammed Yusuf 2013: 14).

Muhammed Sadık'ın bu eserinde üzerinde durduğu konulardan biri de Kur'an kelimesinin tarifidir. Müellif konuyla ilgili İmam Şafî, Ferrâ, Eş'ari, Zeccâc ve Lihyani'nin görüşlerine yer verdikten sonra, Lihyani'nin görüşünü tercih etmektedir. Lihyani Kur'an'ın قُرْآن kökünden türediğini belirtmektedir (Muhammed Yusuf 2013: 33-36). Şeyh Muhammed Sadık bu görüşü ayetlerle örnekledikten sonra, قَرَأَ kelimesinin “okumak”, “kıraat etmek” ve “toplamak” anlamlarına geldiğini beyan etmektedir. Ona göre terim olarak *Kur'an- Allah Teâlâ'nın Muhammed (s.a.v.)e vahiy yoluyla indirdiği, tevatür ile nakledilen, okunması ile ibadet olunan, insanları aciz bırakan kelimedir* (Muhammed Yusuf 2014: 8).

Şeyh Muhammed Sadık Muhammed Yusuf, birinci bölümde vahiy kavramı üzerinde de durarak vahyin yanlış anlaşılmasının sakıncalarına dikkat çekmektedir. Ayrıca konuyu Kur'an-ı Kerim'in Rusça'ya tercüme edilmesi meselesine getirerek, bu dile o zamana kadar on beşten fazla tercüme yapıldığını fakat “Kur'an” ve “vahiy” kavramlarının sözlük ve terim anlamlarının bozulduğunu ifade etmektedir. Özellikle “vahiy” kelimesi ile ilgili Abramov, Yefremova, Ojegov ve Uşakov'un sözlüklerinden alıntılar yaparak yanlış göstermeye çalışmaktadır. (Muhammed Yusuf 2013: 117-123) Ona göre vahiy: “Allahu Teala'nın kulları arasından seçtiği kişiye kendisinin istediği hidayeti gizli ve süratli bir şekilde ulaştırmasıdır.” (Muhammed Yusuf 2013: 19).

Müellif kitabın ikinci bölümünü tamamıyla Kur'an tarihine tahsis etmektedir. Klasik Ulûmü'l- Kur'an eserlerinde yer alan Hz. Peygamber, Hz. Ebu Bekir, Hz. Osman

dönemlerindeki Kur'an-ı Kerim'in toplanması konusuna değinmektedir. Bunun yanında ayet ve surelerin tertibi, Kur'an'ın yedi harf üzere indirilmesi konularını bu bölümde ele almaktadır. Ayrıca müellif Hz. Osman Mushaflarının tarihine de değinmekte, bu konuda Alman ve Fransız müsteşriklerinin görüşlerini aktarmakta, özellikle Taşkent'teki Hz. Osman Mushafının tarihi, muhafazası ve mevcut durumu ile ilgili ayrıntılı ve güncel bilgilere yer vermektedir (Muhammed Yusuf 2013: 210-312).

Şeyh Muhammed Sadık Muhammed Yusuf eserinin üçüncü bölümünde Kur'an-ı Kerim'de nesh, muhkem - müteşabih, surelerin başlangıcı ve hurufu'l mukatta konuları ile müteşabih konusunda selef ve halef âlimlerin görüşlerine yer vermektedir.

Şeyh Muhammed Sadık Muhammed Yusuf'a göre nesh kelimesinin iki anlamı vardır. Birincisi bir şeyin aslının kalmasıyla birlikte suretinin nakledilmesi yani istinsah edilmesi; ikincisi ise gidermek ve silmek anlamlarıdır. Ona göre neshin ıstılahe anlamı da şeri bir hükmün sonra nazil olan şeri delil ile geçersiz kılınmasıdır. Ayrıca başlık olarak Kur'an'ın Kur'an ile neshi, sünnetin sünnet ile neshi, Kur'an'ın mutevatir hadis ile neshi ve sünnetin Kur'an ile neshi konularını ele almaktadır (Muhammed Yusuf 2013: 314- 332).

Üçüncü bölümde müellifin yer verdiği konulardan biri de muhkem ve müteşabih konusudur. Şeyh Muhammed Sadık Muhammed Yusuf konunun tarifi açısından alimleri iki gruba ayırmaktadır. Birinci gurup müteşabihin anlamını Allah'ın kendisine has kıldığı ve insanlardan kimsenin bilemeyeceği görüşünü savunanlar grubudur. İkinci grup ise müteşabihin yorumlanabilir ve anlaşılabilir olduğunu kabul eden gruptur.

Surelerin başlangıcı konusu bu bölümde yer verdiği diğer bir konudur. Kur'an-ı Kerim'de bulunan 29 surenin başlarındaki mukataa harflerini tanıttıktan sonra bu konu ile ilgili çeşitli görüşleri zikretmektedir (Muhammed Yusuf 2013: 377-381).

Şeyh Muhammed Sadık Muhammed Yusuf, Kur'an İlimleri adlı eserinin dördüncü bölümünde ise kıraatler ve karileri, tefsir ve müfessirleri, tercüme ve mealleri ele almıştır.

Müellif kıraat konusunda ittifak edilen yedi sahih kıraat imamını tanıtmaktadır. Tefsirin kelime anlamını beyan etmek, açıklamak olarak veren Muhammed Sadık'a göre Tefsir, Allah'ın Kur'an-ı Kerim'deki muradını insanın gücü nispetinde öğreneceği ilimdir. Muhammed Sadık'a göre bir müfessirde bulunması gerek dokuz şart şunlardır:

1. Tefsirle ilgilenen kişi doğru itikada sahip olmalıdır.
2. Nefsine tabi olmamalıdır.
3. Arap dilini çok iyi bilmelidir.
4. Kur'an-ı Kerim'e bağlı ilimleri iyi bilmelidir
5. Kur'an'ı Kerim'i Kur'an ile tefsir etmelidir.
6. Kur'an-ı Kerimi sünnet ile tefsir etmelidir.
7. Kur'an'ın Kur'an'la tefsirinden ve Peygamberimiz (s.a.v.)den bir açıklama bulamadığı takdirde sahabenin açıklamalarına başvurmalıdır.
8. Sahabeden de bir açıklama yok ise tabiinin görüşlerine başvurmalıdır.
9. Allah'ın muradına uygun anlamları istinbat edebilmek için de iyi anlayışa sahip olmalıdır (Muhammed Yusuf 2013:452-457).

Sonuç

Şeyh Muhammed Sadık Muhammed Yusuf (1952-2015), çok sayıda eser vermiş Özbek bir âlimdir. Bu çalışma Türkiye’de yeterince tanınmayan Muhammed Sadık’ı ve 2013 yılında neşredilen Kur’an İlimleri adlı eserini tanıtmak amacıyla yapılmıştır.

Şeyh Muhammed Sadık Muhammed Yusuf’un Kur’an İlimleri adlı eseri dört bölümden oluşmaktadır. Eserde geleneksel Ulûmü’l- Kur’an kitaplarındaki yöntem esas alınmaktadır. Bununla birlikte Rus, Alman, Fransız ve diğer oryantalistlerin görüşlerine yer verilmekte, ayrıca güncel meseleler ile ilgili yorum ve önerilerde bulunmaktadır. Eserin eleştirilebilecek yönü dipnot düzenidir.

KAYNAKÇA

Birişik A (2012). Ulûmü’l-Kur’ân. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), 42: 132-135.

Erşahin S (2001). Özbek Alim Muhammed Sadık Muhammed Yusuf’un İslam’da İnsan Hakları Adlı Eseri Üzerine. İslami Araştırmalar Dergisi, 14(2): 337-343.

Muhammed Yusuf Muhammed Emin (2016). İslam’a Bağışlanan Ömür-Hatıra Kitabı, Taşkent: Hilal- Neşr Neşriyat.

Muhammed Yusuf Muhammed Sadık (2013). Hadis ve Hayat Kuran Faziletleri, Taşkent: Hilal-Neşr Neşriyat.

Muhammed Yusuf Muhammed Sadık (2013). Kur’an İlimleri. Taşkent: Hilal-Neşr Neşriyat.

Olcott M B (2007). A Face of Islam Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf. Washington: Carnegie Endowment.

<http://islom.uz/content/view/4194/149/>, Erişim tarihi: 14 Mart 2016

https://uz.wikipedia.org/wiki/Shayx_Muhammad_Sodiq_Muhammad_Yusuf_kitoblari_ro%C3%A0BByxati#cite_note-47, Erişim tarihi: 11 Mart 2016